

שלושה מזניקי שמחה לאדר

האדמו"ר¹ הבית ישראל מגור, נהג למשול משל חריף על חיוניותה של השמחה: בפולין הייתה חנות מכולת מלאה קונים, ובסוף היום הייתה הקופה גדושה במזומנים. בחוץ עמד הגנב הפולני שזמם לרוקן את הקופה. תפש ילד משחק בחוץ, תחב לו מטבע בכיס ואמר: "היכנס לחנות המכולת, קח סוכריה מהשולחן ותלקק אותה מול פניו של המוכר. כשהוא יבקש כסף, תתפוש ריצה ותברח רחוק. עד שהוא ייחלץ מאחורי שולחן המכולת הגדוש במוצרים, אתה כבר תיעלם לו בחשכת הלילה".

הילד משך את המוכר עם הסוכרייה וזה תפש מרדף אחריו החוצה. הגנב הפולני נכנס אל החנות, רץ אל הקופה ורוקן אותה במהירות. כשהמוכר חזר מאוכזב מהחוצפה של הילד, גילה את הטרגדיה האמתית: **הגנב הקטן פינה את הדרך לגנב הגדול.**

הנמשל: עומד יהודי עם קופה מלאה בסוף היום, אחרי יום גדוש בעשייה. אבל הגנב הפנימי רוצה להפיל את רוחו. השיטה מתוחכמת: הוא מעורר חרטה על חטא שהיה והיהודי נלכד במחשבות עצב. אבל רגשות האשם מעמיקים את הייאוש, מחדירים את המחשבה כי לעולם לא נצליח והכישלון הבא אורב בפניה. אנחנו נעשים מרוקנים מאנגריה ליום המחר, וכך הגנב הקטן מפנה את הדרך לגנב הגדול: **החידלון המוחלט.**

שמחה היא לא זכות, היא חובה ראשונה במעלה. או שנבחר להיות שמחים או שחלילה נאבד את הכול. בדיוק כמו שלא עולה על הדעת להפסיק לאכול או לישון, וגם במצב שלא מרוצים מעצמנו, כך אין אפשרות לוותר על הגישה החיובית. שכן, השמחה היא הדלק של העשייה. היא ממריצה את החיוניות, מדלגת מעל המכשולים ומביאה את היכולות לשיא. מנגד, העצבות היא נעילה מרכזית. היא חוסמת את המסוגלות ומדרדרת את העשייה לשפל.

רבינו הזקן נוקט דוגמה מעולם ההיאבקות: בקרב הספורטיבי, מנצח מי שרוצה יותר לנצח ולא מי שמוכשר יותר לנצח. ולכן השמחה היא הכרח שלא עומד לפשרה. בהערה² הובא סיפור נפלא.

כך אומרים חסידים: 'השמחה איננה מצווה, אבל היא מביאה לכל המצוות. בעוד שהעצבות איננה עבירה, אך היא מביאה ח"ו לנפילה בכל העברות'. **פתגם נוסף:** 'היצר הרע אינו מבקש את העבירה, כמו שמבקש את העצבות והייאוש שאחרי הנפילה'³.

¹ שמעתי מהשליח הרב לוי ברוק.

² פרדי הגר היה נשיא בורסת היהלומים בלונדון. פעם ביטא את חששותיו בפני הרבי: "תעשיית היהלומים במצב לא טוב ואני מודאג". הרבי ענה תשובה מפתיעה: "פרדי, הגישה שלך שלילית ודאגנית מדי. עליך להיות קרוב יותר לטיפוסים חיוביים".

הגר חזר ללונדון ושב לסדר יומו. כשיצא ללובי הבורסה, פגש יהלומן אמריקאי בשם וויליאם גולדברג, שהיה נשיא מועדון היהלומנים בניו יורק. הגר כבר פגש אותו בעבר, אך לא התחבר אליו. הלהג של גולדברג אודות עסקיו המוצלחים, נראו להגר מוגזמים. הפעם הדהדה באוזניו ההנחיה של הרבי "לפגוש טיפוסים חיוביים", ובבורסה לא נמצאו אנשים חיוביים מגולדברג.

הגר עצר ליד היהלומן האמריקאי והתעניין בשלומו. גולדברג אמר: "אני במצב רוח לרכישה גדולה, אולי יש לך עסקה טובה להציע לי?". גולדברג חיפש תמיד עסקאות ייחודיות, כמו רכישת יהלום מלכת הולנד ויהלום המגן האדום, ולהגר היה מה להציע לו. שניים מחבריו החזיקו יהלום יקר שתומחר במאה אלף דולר ויותר. ברגע שגולדברג ראה את היהלום הענק, הכריז שהוא מעוניין לרכוש אותו. הוא רכש את האבן וגם את ליבו של פרדי הגר. פרדי הפך להיות נציגו באנגליה, במשך עשרות שנים שוחחו מדי יום מספר פעמים והגר ראה איך העצה לפגוש טיפוסים חיוביים שינתה את חייו.

³ מתי הכי מסוכן לשבור דיאטה? כשאתם באים הביתה מרוסקים כתוצאה מכישלון כלשהו ואין מה להפסיד... החסיד הדגול רבי מענדל פוטרפס נהג לספר משל: בהיותו במחנה העבודה הקומוניסטי, הבחין בעכביש הטווח קורים על הקיר ופתאום נתפש יתוש קטן בתוך הקורים. ר' מענדל ציפה שהעכביש יעוט במהירות על היתוש, אבל הבחין בדבר מדהים: העכביש לא מיהר. הוא המתין שהיתוש יקפוץ וינתר וינסה להיחלץ מהקורים, ואחרי שעה ארוכה בה כילה את כוחותיו לשווא, צנח בעייפות ובייאוש על הקורים – וברגע הזה עט עליו העכביש...

וככל שהשמחה נדרשת כל השנה, היא מצוות החודש של אדר. זאת עונת השמחה והחיבור לחיים. וכיון שכן, אנו רוצים לפתוח שלושה זרנוקי שמחה לאדר. ראשית, לשאול למה מצוות השמחה מופיעה רק בסוף השולחן ערוך ולא בתחילתו? שנית, לברר איך נוצר חודש שלם של שמחה? מה קרה באדר שלא התרחש בכל חודש יפה אחר, כמו ניסן או כסלו? ושלישית, איך שכח המן את יום ההולדת של משה? אם היה תלמיד חכם שהכיר את יום פטירתו של גדול הדורות, כיצד שכח את יום הולדתו?

ב. אנו פותחים השבוע את סדרת חמש הפרשיות העוסקות בהקמת המשכן. אחת המטרות העיקריות בהקמת המשכן היא הקרבת הקורבנות, והקרבת הדומיננטי ביותר הוא כמובן התמיד. כפי שנלמד בפרשה הבאה (כט,לט): "את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים".

מדי יום ביומו - בחול ובשבת, בחג ובמועד, היו פותחים ומסיימים את עבודת הבית בהקרבת כבש בבוקר וכבש בערב. לזכר שני התמידים מתפללים מדי יום שחרית ומנחה וקוראים לפניו את "פרשת התמיד" (מפרשת פנחס).

אבל הנוכחות של ה"תמיד" היא הרבה יותר רחבה מעבודת הקורבנות. היא היסוד ההשקפתי וההתנהגותי בבסיס סדר היום היהודי. הרמ"א, גדול פוסקי אשכנז, פותח ומסיים את הגהותיו על שולחן ערוך אורח חיים עם שני "תמידים" רעיוניים שהם אבן המשתית בבסיס החיים היהודיים.

הרמ"א שגר בקראקא, התכוון לכתוב שולחן ערוך, אבל נודע לו שבעיר צפת כתב מרן הבית יוסף שולחן ערוך. הרמ"א וויתר על הכוונה להכין שולחן משלו ותמורת זאת החליט 'לפרוס מפה' על גבי השולחן של המחבר. היכן שרצה לחלוק או להבהיר, כתב הגהות על גבי דברי הבית יוסף. כך פותח ומסיים הרמ"א את הגהותיו על שולחן ערוך אורח חיים:

1. שולחן ערוך אורח חיים א,א: יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו - הגהת הרמ"א: 'שויתי ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה... כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול... כל שכן כשישים האדם אל ליבו שהמלך הגדול, הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו... מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת... ומיד שיעור משנתו, יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה.

חתימת השולחן ערוך סימן תרצז,א: יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון [פורים ושושן פורים קטן] אין נופלים על פניהם - הגהת הרמ"א: יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה, ואין נוהגין כן. מכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד.

אם כן, יהודי מחזיק בכיס שני פתקים: באחד כתוב "שויתי ה' לנגדי תמיד". ההבנה שמלך מלכי המלכים עומד עליו ורואה כל מעשיו, מה שמעורר הרגשת יראה ורצינות לבצע כראוי את המצופה ממנו. ואילו בפתק השני כתוב "טוב לב משתה תמיד", כתוצאה מהרגשת הזכות לשרת את המלך.

וכאן עולה תמיהה מהותית: מדוע שומר הרמ"א את פצצת השמחה עד סוף השולחן ערוך? למה אינו מזכיר כבר בהתחלה כי עבודת המלך כוללת את שתי התכונות גם יחד: יראה ושמחה, רצינות וזכות? הרי כשם שמידת "שוויתי" היא ראש ועיקר לעבודת ה', כך השמחה עומדת בבסיס כל ברכה ותפילה ומצווה במהלך היום, כפי שמזכירים בתפילה עצמה "עבדו את ה' בשמחה"?

ליקוטי שיחות כו/213: יש להבין למה שני התמידים מסודרים באופן כזה, ש'שויתי ה' לנגדי תמיד' בא בהתחלת השו"ע, ואילו 'טוב לב משתה תמיד' רק לאחר כל חלק אורח חיים בסופו ממש? הרי גם השמחה היא יסוד ועיקר בעבודת ה', החל מתפלת השחר שמובא בשולחן ערוך (צג): "לא יעמוד להתפלל אלא מתוך שמחה של מצווה... כגון 'רצון יראיו יעשה' ו'שומר ה' את כל אוהביו'?"

הרבי מוצא כאן רעיון גדול מאין כמותו. הרמ"א מכוון להציג את הנוסחה השלמה להשגת השמחה: **השמחה מגיעה בסוף, אבל כדי להגיע אל הסוף - נדרשת משמעת עצמית בהתחלה.**

שמחה לא מתרחשת מעצמה. אי אפשר להרגיש אושר מעצם העובדה שאנו נושמים. אנו זקוקים להרבה יותר כדי להרגיש את חדוות הקיום. ובכן, שמחה היא תוצר של **משמעות**. היא ביטוי להרגשה

של ערך, אני חשוב ונצרך ועושה למען ייעוד נעלה שמשנה את העולם. השמחה היא התממשות הצורך להיות, להשפיע ולעשות. ולכן אנו זקוקים לעשות משהו כדי להרגיש שמחה. וכמובן, ככל שהעשייה חשובה יותר ומחברת בין עולמות עליונים ותחתונים – כך הרגשת האושר גדולה יותר.

לכן, בסוף השולחן ערוך ממש, כשאדם זכה לסיים יום ושנה של עשייה נעלית שיצרה צוותא וחיבור עם האין סוף, הוא חש שמחה וערך על חייו המשמעותיים.

אחד הספרים החשובים שיצאו אחרי השואה הוא "האדם מחפש משמעות" של הפסיכיאטר היהודי מוינה, ויקטור פרנקל. הספר תורגם לעשרות שפות ונמכר במיליוני עותקים. פרנקל מספר כי במהלך השנים הנוראות במחנה ההשמדה אושוויץ, הוא שם לב לתופעה מדהימה: יש אנשים שנאבקים לשרוד ויש אלו שאיבדו את חדות הקיום. יש אנשים שחיים, ויש אלו שהם רק לא מתים.

הוא היה מוכרח להבין מה עושה את ההבדל וגילה דבר מדהים: אלו שרצו לחיות, הייתה להם **משימה להשלים**. היה להם "מה", שבשבילו היו להוטים לברוח מהתופת. לאחד הייתה בת שזקוקה לעזרה שלו, לאחר היה ספר להשלים. המסקנה של פרנקל היא, שהמשמעות נמצאת **מחוץ לאדם**. בלשונו: "המשמעות נמצאת בעולם, לא בפנימיותו או בפסיכה (הנפש) שלו ... במקום לעסוק במצב פנימי, הנאה או אושר, האדם מכוון למשמעות שאותן יוכל להגשים בעולם ובבני אדם אחרים... הוא מממש את עצמו במידה שבה שוכח את עצמו, והוא שוכח את עצמו כשנותן את עצמו".

אבל מצד שני, החשק לעשות, אינו מספיק כדי לעורר עשייה. הוא אינו יכול להופיע בבוקר כשפותחים את העיניים ומתלבטים האם ללכת לבית הכנסת להתפלל או לסחוב עוד שעה במיטה. שכן, יש גורמים מנגדים שמאיימים על החשק. ראשית, הרגשת העצלות מההתפנקות במיטה הנוחה, ללא מטלות. מה גם שהיצר הרע מחבב את השכיבה במיטה, יותר מאשר העשייה ולכן משכיח את הרגשת האושר הצפויה מהקימה.

גרוע מכך: גם העשייה עצמה כרוכה במתח, לעמוד כראוי בדרישות ה'. הידיעה שעומדים לפני המלך והדר גאונו, מלחיצה ומקשה את הרגשת השמחה והזכות מהעמידה לפניו⁴.

לכן, הכניסה לדרך המובילה אל השמחה, מחייבת תכונה אחרת: **משמעת חזקה**. לשים מול העיניים את העובדה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עומד מולנו ומצפה לראות אותנו מבצעים את המוטל עלינו. ואז, לבסוף, אחרי יום שלם של עשייה ראויה, נחוש את אותה תחושת מלאות פנימית שאומרת שהחיים ראויים וממלאים את תפקידם.

אם כן: כדי להרגיש שמחה צריך לעשות, אבל כדי לעשות נדרשת משמעת ברזל מעבר למצב הרוח⁵.

משהו אישי: בשנות נישואי הראשונות גרתי בבניין קטן ויפה בראשון לציון, ומולי גרו בחור ובחורה בני גילנו שלא היו נשואים. מדי מוצאי שבת, אשתי ואני היינו מתגלגלים מותשים מחמי וחמותי עם שתי עגלות תינוק, והשכנים היו שבים עם הקיטבג מאילת, מסיני או ממצוקי דרגות. אודה ואבוש שחלפו בי הרהורי קנאה, אנחנו באותו גיל, הם בשיא פריחתם ואנחנו חסרי כח.

ערב אחד ירדתי להוריד את הזבל ולפתע שמעתי קול בכי. ממש התייפחות. נחרדתי ובין עמודי החניה ראיתי את השכן שלי, יושב על האופנוע ובוכה. התברר שהם נפרדו בצורה כואבת.

שתקתי והבנתי את הסוד: **אי אפשר לחוות אושר בלי משמעת**. השמחה מחכה בסוף הדרך, אבל כדי להיכנס לדרך השמחה, נדרשת משמעת חזקה בהרבה רגעים ריקים וחסרי משמעות.

⁴ במקרה גרוע יותר, המתח הצליח יכול לגרום אפילו להימנעות ודחיינות. כמה פעמים אמרתם "אני חייב להספיק את ארבעת הדברים האלו היום" ובסוף היום גיליתם שלא עשיתם כלום והעדפתם להתעסק עם דברים פחות חשובים? הסיבה לדחיינות היא חרדה תת מודעת ברקע המשימה. אולי זו תכונת 'פרפקציוניזם', שגורמת לחשש כי לא נהיה מרשימים מספיק. אולי להיפך: 'הפחד להצליח', שיגרום לכך שנתעורר לשחר חדש בו נקבל את התפקיד שרצינו וחינו ישתנו.

⁵ למה הדבר דומה? אבא עמד עם בנו ליד בור הטבילה ושכנע אותו להיכנס פנימה. הילד חשש ובכה "אוי אוי אוי". אולם האבא הפציר בו והילד נסחף וקפץ למים החמים. הוא אמר: "אה, אה" בהנאה. אמר האבא: "זה ההבדל בין עברה למצווה: לפני עבירה אומר יהודי "אה, אה" בהנאה, אבל אחר כך בוכה "אוי, אוי". אולם במצווה זה הפוך: קודם בוכים "אוי, אוי", ואחר כך מתמלאים הערכה לחיים.

ליקוטי שיחות שם/214: אחרי שמסיים עבודתו, מגיע השכר על העבודה, שהיא השמחה מכך שהוא נעשה קשור עם הקב"ה, 'מצוה' מלשון 'צוותא' וחיבור. אולם השמחה יכולה להופיע בגלוי רק לאחר גמר העבודה, שכן כשהוא באמצע המסירות בעבודת ה', מורגשת בו קבלת עול, יראת ה', שצריכה להיות בשעה שעובדים את הקב"ה. רק לאחר גמר העבודה, מתפרצת השמחה בכל תקופה.

בדרך דומה, מבוארת בחסידות שאלה שמטרידה את המפרשים אלפי שנים. התורה אומרת (שמות יט, ז'): "ויוצא משה את העם לקראת האלוקים ויתיצבו בתחתית ההר", וכאן עולה השאלה כיצד התייצבו בתחתית ההר והרי הצטוו במצוות 'הגבלה', לשמור מרחק מההר?

עונה הגמרא תשובה מטלטלת: "מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". אירוע דרמטי התחולל שניות לפני שהקול האלוקי ניסר את החלל: הקב"ה הפך את ההר על ראשם כמו קערה והזהיר אותם שלא יעלו בדעתם לכפור במצוות התורה, וכך יצא שהם התייצבו ממש "בתחתית ההר", מתחת להר.

וכל אחד מעלה את קושיית התוספות שם: "ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע?". מה פתאום נזקק הקב"ה לאיום מבהיל כזה? הרי בני ישראל נכנסו להצעת הנישואים עם הקב"ה בחשק ובשמחה ואמרו בהתלהבות נעשה ונשמע? כולנו זוכרים את הסיפור כיצד חיזר הקב"ה על כל אומה ולשון כדי להציע אותה. הקב"ה לא הכניס בכוח אנשים לחופה, אלא נהג כמו איש מכירות המחזר על הפתחים להציע מרכולתו. בני עשו דחו את הדרישה "לא תרצח". עמון ומואב דחו את הדיבר "לא תנאף", ובני ישמעאל סירבו לוותר על תאוות הגניבה. עשה הקב"ה עוד ניסיון והציע את התורה לבני ישראל, ואבותינו לא חקרו ולא שאלו, אלא הכריזו באהבה "נעשה ונשמע".

אז למה לשלב איום? תוספות עונה שהיה זה קדימון למקרה שייבהלו מהאש הגדולה שגרמה לכלות הנפש. אבל הבעש"ט עונה רעיון פשוט וחיוני: כדי לעוף צריכים שתי כנפיים: **חשק ומשמעת. שמחה וצייתנות.** חשק כדי לאהוב מה שאתה עושה, ומשמעת כדי להתחיל לעשות את זה ולהתמיד בכך.

נכון שיהודי מרגיש שמחה טבעית בקיום המצוות, אבל כנגד השמחה ישנם גורמים מנגדים שמונעים להתמסר. לכן כדי לדלג על ההפרעות ולהגיע לאותה השמחה, נדרש עוד שלב ביניים: לזכור שאנו מוכרחים לעשות את זה. הקב"ה כפה עלינו את ההר כגיגית וההכרח מעניק הכוחות לעמוד בכך.

ספר המאמרים מלוקט אדר-סיון שנה הערה 32: תורת הבעש"ט, דהטעם שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, אף שאמרו מעצמם נעשה ונשמע, הוא 'ללמד שגם כשאנו חושק בתורה ועבודת ה' (ואפשר שלא יוכל להתגבר על זה), מכל מקום אינו בן חורין ליבטל, רק יעשה על כרחו וידמה כמו שכופין אותו לעשות בעל כרחו'. והיינו שעל ידי שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, ניתן הכח לכל אחד מישראל לעשות בעל כרחו, גם כשאנו חושק.

כל סטודנט יודע שבלי 'חייב לעשות את זה' – אי אפשר לגמור תואר. בעל משפחה יודע שבלי 'חייב להביא פרנסה' – לא היינו מתמידים בעבודה יותר מחצי שנה. המונח "אין ברירה", נושא קונוטציה שלילית, אבל האמת היא ש"אין ברירה" הוא הכוח החזק בטבע: כשאין ברירה – לומדים למבחן ומצליחים. המחויבות מעוררת כוחות נסתרים, מרימה מעל העצלות ומצילה מטעויות בטווח הקצר.

בהערה⁶ הובא סיפור יפה.

⁶ החסיד רבי בערל גורביץ' ע"ה היה איש חימוך שניהל עשרות שנים את מוסדות בית רבקה המפוארים בצרפת. הוא נולד ברוסיה ובצעירותו נכלא במחנה עבודה סובייטי, בעונן ניסיון להבריח את הגבול לפולין. למזלו, אותו מחנה היה מקום קל יחסית והיו מאפשרים לו להניח תפילין ואף מצא כמה מאכלים בלי בעיות כשרות. העיסוק במחנה היה תפירת ארנקים עבור המסחר הממשלתי והאסירים היו יושבים על יד מכוונות אריגה. הגיע יום השבת והרגל שלו רעדה. כיצד ילחץ על פדל המכונה בשבת, חילול שבת מדאורייתא? בעודו מתלבט מה לעשות, ניגש המפקח ואמר: "גורביץ, אני מבין שאתה לא רוצה לעבוד בשבת, אבל אין לך ברירה. אם תמשיך לחלום איאלץ להלשין עליך למפקד המחנה ואתה תישלח למחנה קשה בהרבה בעומק סיביר". מחשבותיו של ר' בערל הלמו. אולי נכון לוותר? כאן הוא יכול להניח תפילין ומוצא מה לאכול ואילו בסיביר הוא יתמודד עם קור, רעב ותנאים איומים ואולי לא ישרוד? הוא חווה בלבול, אבל כפה על עצמו משמעת והחליט לשמור נאמנות למצוות ה'. הוא לא צריך לעזור לקב"ה למצוא דרכים כיצד לשמור על חייו.

עד כאן כלי ראשון להשגת שמחה. מכאן נעבור למעלת החודש הייחודי, שמעורר שמחה בכל ימיו.

ג. מפורסמים דברי חכמינו:

2. תענית כט, א: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה.

אם כל השנה יש לנו יום אחד שמח - "שבת שלום", "חג שמח" או "מועדים לשמחה" - בחודש אדר הוא "חודש שמח". יסוד העניין כתוב במפורש במגילת אסתר:

מגילת אסתר: והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב.

אבל מרוב שהתרגלנו לדברים, לא עוצרים לחשוב עליהם: רגע, מה קרה באדר? מה פתאום "משנכנס אדר מרבין בשמחה"? איך הפך חודש אחד לארבעה שבועות שלמים של שמחה? הרי אנו מכירים יום אחד שמח - "פורים" - ולא חודש שלם שמח? במיוחד שבחודשים אחרים ישנם חגים ארוכים ומשמעותיים שמתפרסים על פני ימים רבים ועדיין לא הפכו לחודש שלם של שמחה, ואילו ימי הפורים הם המועד הקצר ביותר בשנה וכיצד הפך החודש כולו להיות שמח?

השאלה גדולה יותר לאור העובדה ששמחת אדר אינה רק סיסמה, אלא נוגעת להלכה בכמה עניינים:

תענית כט: יהודי שיש לו דין עם נוכרי, יתחמק בחודש אב שרע מזלו ויימצא בחודש אדר שטוב מזלו.

שולחן ערוך או"ח תרפח, ז: המפרש בים והיוצא בשיירה ואינו יכול לקחת עמו מגילה ... יש אומרים שקורא אפילו מתחילת החודש. רמ"א: וכך נהוג⁷.

והתמיהה עצומה: וכי אדם שלא יהיה בבית בחג הפסח, יכול לאכול את המצה מתחילת החודש?! או לעשות סוכה כמה ימים לפני טו בתשרי?! רש"י על המקום כותב הסבר – שטעון ביאר:

רש"י: משנכנס אדר – ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח - שו"ת שאילת יעבץ [רבי יעקב עמדין] ח"ב סימן פח: מה שהוזקק רש"י לפרש 'פורים ופסח' הוא כדי לבאר דאי משום פורים גרידא, לימא נמי ניסן וכסלו? אלא על כרחך משום שהתחילו ימי ניסים רצופים ותכופים זה לזה.

לדעת היעב"ץ בהסבר רש"י, חודש אדר שמח כי הוא פותח רצף של שני חודשים שמחים. ואולם הדברים קשים להבנה: אם חודש אדר שמח כי הוא סמוך לניסן, ראוי לשמוח גם בכל ניסן?

הרבי עונה דבר מעניין, 'מחוץ לקופסה': שמחת אדר אינה בגלל פורים, אלא מהטעם שגרים לנס פורים. הכוונה היא לתאריך ז' אדר, יום הולדתו של משה רבנו.

הבה נתבונן במשפט הגמרא "כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". מהי הסיבה שכל חודש אב מר? הרי גם בחודש תמוז אירעו צרות לעם ישראל כמו שבירת הלוחות ופריצת המצור על ירושלים, ובכל זאת איננו אבלים אלא רק בחצי החודש השני?

הוא ידע שהעונש יבוא. בתחילת השבוע נקרא אל משרד מפקד המחנה ושלושה קצינים בכירים ביקשו להבין מדוע הוא עושה צרות. הוא הסביר שאינו יכול לעבוד בשבת, הם הרימו את הקול ואיימו שהוא יאבד את הזכויות שלו, אבל הוא נותר נחוש. הם הרהרו בינם ובין עצמם ואז אמר המפקד כך: "במרכז המחנה עומד מחסן עורות בו שומרים את חומר הגלם ממנו תופרים את הארנקים. אתה תמונה להיות השומר של המחסן וכך תוכל לשמור את השבת באין מפריע. לא תצטרך לעשות דבר מלבד ישיבה על כיסא".

גורביץ היה המום. איפה המלכודת? מדוע מתחשבים בו? המפקד הסביר: "השומרים שהפקדנו עד היום היו אלה שגנבו הכי הרבה. אבל אדם כמוך, שמוכן לאבד הכול בשביל האמונה שלו, לא ייגע ברובל שלא שייך לו..."

⁷ עוד היבט מעניין מובא בספר המקיף "שדי חמד", שכתב הרב חיים חזקיהו מדיני: מובא בספרים כי טוב לקבוע חתונה בחצי הראשון של החודש, שהלבנה מאירה בו, ואולם כותב השדי חמד כי בחודש אדר, אפשר להתחתן בכל החודש, משום שטוב מזלו מתחילתו ועד סופו. (להעיר כי הרבי מלובאוויטש כתב, כי בדורנו, יותר חשוב להקדים את החתונה ככל האפשר, וגם בחצי השני של החודש. [היום, זה העיקר שיתחתנו כבר...]).

התשובה פשוטה: "אב" אינו רק שבר אחד, אלא יש בו יום שהוא פצצה גרעינית שהביאה לרצף **שברים והתרסקויות**. לאורך כל ההיסטוריה היהודית כשארעו צרות – הן אירעו בתשעה באב. כך היה בחטא המרגלים, כך היה בחורבן ראשון, כך היה בחורבן שני וכך בגירוש ספרד. לכן יום בעוצמה נוראית כזו, הוא טורף מלפניו עד תחילת החודש..

וההיפך אירע בחודש אדר: נולד בו משה רבנו שהביא **ריבוי שמחות**: את נס הפורים, כדברי הגמרא שהגורל של המן נפל בחודש אדר "ולא ידע שבו **נולד משה**". כך גאולת הפסח התרחשה בהובלת משה, ובעצם משה הוא המקור לכל מה שקיבלנו. ולכן יום עצום כזה טורף מלפניו ומאחוריו ומשפיע על כל ימי החודש. זה עומק דברי רש"י: "משנכנס אדר – פורים ופסח", כלומר, בחודש אדר נולד מושיעם של ישראל שהבין הן לנס הפורים והן לנס הפסח – ולכן שמחים בכל ימי החודש.

ליקוטי שיחות טז/346: מהמאמר 'כשם שמשנכנס אב כך משנכנס אדר', מובן שגדר השמחה בחודש אדר הוא כמו גדר המיעוט בחודש אב. בחודש אב ה**וכפלו צרות** ותשעה באב הוא יום חייב - לא רק מצד חורבן הבית, אלא מצד חטא המרגלים שאירע בו ועליו אמר הקב"ה 'אני קובע בכייה של **דורות**'. וכך להיפך בחודש אדר, שבו ה**וכפלו הנסים** ויש בו יום זכאי של ז' אדר. כמו שאומרת הגמרא לגבי המן: 'נפל לו פור בחודש אדר... ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר **נולד**' – ורואים שהזכות של ז' אדר היא גרמה לביטול הגזירה, וכן נולד מושיעם של ישראל שהוציא ישראל ממצרים.

ויש להוסיף המובא בשיחה שם, **שהמציאות מוכיחה שמזלו של משה מאיר את כל החודש**. הרי הגמרא אומרת שהמן נוצח בגלל לידת משה, ואולם לידת משה היא **בשביעי** באדר ואילו גזירת המן הייתה **ימים אחר כך**, בשלושה עשר? מכאן מוכח שמזל לידת משה **מאיר את כל החודש**.

אם כן, פתחנו מזניק שמחה שני לחודש אדר: העובדה שבו אירע יום גדול כזה, שהופך כל יום מימי החודש לממוזל ומסוגל לישועה. בהערה⁸ הובא סיפור מופלא על מזל חודש אדר.

ד. עדיין יבוא אדם ויטען: מה לידתו של משה רבנו נוגעת אלינו? הרי משה הסתלק מזמן?

עלינו לדעת כי זאת הייתה מחשבת המן בן המדתא. והמענה המהמם שחטף בראש, הוא גם התשובה מעוררת ההשראה לטענת הספק שלנו.

⁸ רבים השיב מעון א/96: בצפון הארץ גר יהודי צרפתי בשם יהודה בן שושן ונולדה לו בת יחידה אחרי כעשר שנות נישואין בזכות ברכה של הרבי. בגיל עשר החלה הילדה להתלונן על כאבי ראש ואחרי סידרת בדיקות גילו שיש לה ל"ע גידול ממאיר במוח. העצה היחידה הייתה לטוס לבוסטון ושם לשקול ניתוח. כשהגיעו לשם, הציעו הרופאים שתי אפשרויות: ניתוח - שהם אינם יכולים להבטיח שתתעורר ממנו או להשאיר אותה כך והיא תוכל לשרוד חצי שנה. האבא נשבר לחלוטין ואולם אשתו עודדה אותו לנסוע לניו יורק, מרחק שעתיים מבוסטון, ולהתייעץ עם הרבי שברך אותם בזמנו להולדת הילדה. הוא נסע לניו יורק ונכנס ליחידות ופרץ בבכי נורא. בקושי הצליח להוציא מילה מהפה ולספר על הצרה שלהם. הרבי הביט בו ואמר "משנכנס אדר מרבים בשמחה ואתה בא לעשות ההיפך?! מי הרשה לך להכניס עצבות לתוך החדר שלי?" האבא חשב שהרבי מתבדח והחל לצעוק 'זה החיים של הבת שלי', אך הרבי השיב בתקיפות: "וככה תציל את הבת שלך ע"י שתכניס עצבות לתוך החדר בחודש אדר?!" האבא אמר שהוא מוכן להיות בשמחה, אבל איך אפשר? הרבי ענה: "אדר זה חודש של שמחה בגלל ונהפוך הוא", ואז הפך את שתי ידיו מצד ימין לצד שמאל ואמר: "מתהפך, הכל מתהפך". האבא יצא החוצה ופתאום נזכר שהוא שכח לקבל מהרבי תשובה מה לעשות עם הניתוח? הוא ביקש מהמזכיר להיכנס שוב, אבל המזכיר סירב משום התור הארוך והציע לו לכתוב פתק והוא יכניס זאת לרבי. האיש התיישב וכתב והרבי השיב דרך המזכיר כי כבר ענה לו ביחידות. אולם האבא התעקש שהוא רוצה תשובה ברורה. הרבי ענה ש'אם דווקא שואל, אז שיתיעץ עם רופא שלישי'. למעשה, מאוחר יותר הבין את המשמעות החמורה של הדברים. רופא שלישי ייעץ לעשות את הניתוח וכאשר פתחו את הראש, גילו נס: הגידול לא היה כמו שחשבו, אבל לניתוח עצמו היה מחיר כבד והילדה לא חזרה לדבר. בפסח שהו אצל בן משפחה בפלטבוש ובסעודת משיח הלכו להתוועדות אצל הרבי. באחת ההפסקות בין השיחות קרא לו הרבי, נתן שתי חתיכות מצה ואמר: "המצה היא מאכל של רפואה ושל אמונה. חתיכה אחת תיתן לבת שלך שיהיה לה רפואה וחתיכה אחת תיקח לעצמך שתהיה לך אמונה. הבת שלך אינה צריכה לסבול מכך שחסר לך אמונה". אחר כך בעת חלוקת הכוס של ברכה הוסיף הרבי: "הסדר הוא, קודם חודש ניסן שהוא חודש של אמונה ואחר כך חודש אייר שהוא חודש של רפואה, אבל כאן יכול להיות ונהפוך הוא, והרפואה של הבת לא תחכה עד שתהיה לך אמונה, אלא קודם היא תהיה בריאה ואחר כך תבוא האמונה שלך...". מיותר לציין כי מאותו ערב נעלמו לחלוטין כל קשיי הזיכרון והדיבור של הבת.

3. מגילה יג,ב: כיוון שנפל פור באדר, שמח שמחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד – רש"י: כדאי הלידה שתכפר על המיתה.

האבודרהם מוסיף כי המן קבע את הגזירה ליום יג אדר, משום שהוא סיום ה"שבעה" על משה רבנו ובו הגיע לשיא הכאב על לכתו. אולם המן לא ידע שבאותו יום נולד משה והלידה מכפרת על המיתה.

וכאן עולות כמה שאלות: ראשית, מדוע שכח המן את יום ההולדת של משה? אם היה כזה תלמיד חכם שהכיר את יום ההסתלקות של משה, מדוע נשמת ממנו יום ההולדת שלו?

הרי שני המועדים אינם כתובים בתנ"ך. אלו רק דברי חז"ל שערכו חשבון בתורה שבעל פה והגיעו למסקנה שמשה מת בשבעה באדר ובאותו יום נולד⁹. ואם כן, כשם שהמן הכיר את תחילת דרשת חז"ל, היה עליו להכיר את סופה? למה, אם כן, המן פספס את יום ההולדת של משה?

עוד תמיהה מתבקשת: לשון הגמרא הוא "ולא הווא ידע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". ולא ברור: הרי קודם משה נולד ואחר כך מת, ואם כן היה על הגמרא לכתוב הפוך: 'ולא היה יודע שבשבעה באדר נולד ובשבעה באדר מת'? מדוע מאחרת הגמרא את לידת משה **לאחר מותו**?

ולבסוף לא ברור: איך באמת מכפרת הלידה על המיתה? הרי איפכא מסתברא: הלידה היא זמנית ואילו המיתה היא קבועה ל"ע. ואם כן מסתבר שהמיתה מבטלת את מה שהיה הלידה של הצדיק?

לגבי השאלה הראשונה – שכחת לידת משה, מביא בלקוטי שיחות טז/350 הערה 77 הסבר פשוט: בעוד שמיתת משה הייתה מאורע מרעיש שהתרחש לעיני כל ישראל, ואף הדהדה אצל עמי הארץ שנבהלו מפניו בארבעים שנות מנהיגותו, לידת משה הייתה מאורע משפחתי שלא היה ידוע לכלל. יתירה מכך: לידת משה התרחשה במחותרת, במרתפים הנחבאים של ארץ גושן, כדי להצילו מגזרת ההשמדה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". ולכן המן הכיר את יום מותו ולא הכיר יום לידתו.

אמנם במקומות אחרים (לקו"ש שם הערה 76 ולקו"ש כו/8 הערה 73, ובאגרות קודש יח עמוד רמז), מציין הרבי לביאור מחיה נפשות שכתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ, מגדולי הדורות ורבה של פראג.

המן הכיר את יום לידת משה, אבל לא ייחס לכך משמעות. איזו חשיבות יש ליום ההולדת אחרי הפטירה? מי חוגג יום הולדת לאדם אחרי מותו? הלידה היא זמנית, בעוד שהמוות הוא סופי.

אולם המן לא ידע שאצל משה זה אחרת: יום הולדתו הוא יום של הארה נצחית, כי **משה ממשיך להיוולד גם אחרי הסתלקותו**. נוכחותו של משה היא תמידית ומגיע לשיא תוקפה ביום הלידה שלו. ולכן כותבת הגמרא בסדר **הפוך**: "ולא הווא ידע שבו מת משה ובו נולד משה" – שכן הכוונה היא ללידה **שאחרי המיתה**!. להמשך ההשפעה של משה שמגיעה לשיאה ביום ההולדת שלו.

לידת משה נצחית בשני היבטים: ראשית, כי משה **נולד בכל דור מחדש**. לא אלמן ישראל ונשמת משה משתכפלת בראשי אלפי ישראל שבכל דור ולאורך כל הגלויות והאתגרים, ישנם נשיאי הדור שממשיכים את עבודתו של משה ומוסרים נפשם לחבר שמים וארץ ולקשר בין הקב"ה וישראל.

כך מספרת המגילה על המנהיג שקם במלוא עוזו נגד העוצמה של המן: "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" ואומרת הגמרא: "מרדכי בדורו כמשה בדורו". נשיא הדור הפעיל את אסתר המלכה וביחד הם קראו לכל ישראל לצום ותענית עד שהתעורר המזל ונפתחו שערי שמים להצלה.

בכך מבאר הזוהר הקדוש דבר מעניין: מצאנו בגמרא שכאשר אחד החכמים אמר רעיון נכון, החכמים הגיבו בהתפעלות: "**משה, שפיר קאמרת**"!. 'משה, אמרת נכון'. אבל איך הגיע משה? הרי קראו לו רב אחא או רבי חנינא? אלא הכוונה היא לנשמת "משה", שמאירה באותו חכם ומרוממת את הדור.

⁹ קידושין לח,א: "מנין שבשבעה באדר מת? ... דכתיב 'ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום' ... וכתוב (יהושע א,יא) 'הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן' [היינו שהכניסה לארץ הייתה 33 ימים אחרי מות משה], וכתוב (שם ד,יט) 'והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון' [י' ניסן] - צא מהן שלשים ושלושה ימים למפרע, הא למדת שבשבעה באדר מת משה. ומנין שבשבעה באדר נולד? שנאמר 'ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא' ... מכאן שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום".

אולם לידת משה היא נצחית מסיבה נוספת (ראו בארוכה ליקוטי שיחות כו/3): **משה נולד אחרת**. כבר ברגע לידתו ראו שהנשמה היא עיקר מהותו ואילו הגוף הוא רק כלי, מכשיר, כדי לתווך את הנשמה עם המציאות. חז"ל מתארים כי כאשר נולד משה, התמלא הבית אורה. הגוף הזעיר של התינוק שעוד לא התחיל לחיות, הבהיק באור רוחני.

ההארה הרוחנית הזו, לא מפסיקה גם ביום המיתה. המוות פוגע בגוף אבל לא בנשמה, שהיא עיקר חיותו ומהותו. ואדרבה, יום הלידה "מכפר" על יום המיתה. כלומר, מתקן ומטהר את המיתה ומוכיח שאצל משה זה אחרת, "ומה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש".

לפעמים קורים נסים והרעיונות הנעלים פורצים מתוך הספרים ומזדקרים בבהירות בתוך המציאות. הנה סיפור לא יאומן שזכיתי להיות עד לו¹⁰: לפני ארבע וחצי שנים, בשעת ערב בתחילת תמוז תשע"ח, רטט הטלפון בכיסי. על הצג היה "ערן ראובני", בחור מתוק שמתפלל אתי בבית הכנסת. את הצרחות שלו היו יכולים לשמוע בלי הטלפון. "הרב, אחי, גיסתי, איזה אסון". לקח לי דקות להציל שברי מילים ולהבין את הטרגדיה.

יש לו אח בגדרה בשם "איתן ראובני" וביחד עם אשתו, ליאורה, עברו מסלול מפרך להביא ילדים. ליאורה לא הרתה באופן טבעי ונדרשה ל-13 שנים של הפרייות כדי ללדת שתי בנות. בשבת האחרונה, הילדה הצעירה, ענבר, בת שש וחצי, פיתחה וירוס של הקאות. הלב של האבא אמר שמשהו לא כרגיל והוא לקח אותה לבדיקות בבית הרפואה קפלן. בלי שום הכנה מקדימה, בתוך שעתים היא לא הייתה בעולם.

"איזה אסון", צעק ערן באוזניי בטלפון, "נותרה רק בת אחת, וגיסתי נמצאת 19 וחצי שנים אחרי החתונה ואף רופא לא יחזיר אותה לטיפולים בגיל כזה". הוזמנתי לדבר בסעודת גמר השבעה שהתקיימה בבית חב"ד גדרה, אצל יבדלחט"א השלוחים הרב בני קרניאל וחנוך גכטמן, ולא מצאתי מילים. הנפש התמוטטה לנוכח עיניו הקרועות של האבא.

חלפו עשרה חודשים ושוב קיבלתי הודעת וואטספ מערן ראובני: "הרב, איזו בשורה, גיסתי ילדה בן". חודש אחרי האסון, 20 שנה אחרי החתונה, היא הרתה באופן טבעי. מה שלא קרה בגיל 25 – התרחש בגיל 45 בצורה ספונטאנית.

האושר היה עצום, אבל הנה עוד פרט חשוב: הפטירה ל"ע הייתה בשבת ג' תמוז תשע"ח, והלידה הייתה ביום שלישי, יא ניסן, תשע"ט. (שנת תשע"ט הייתה מעוברת וחלפו עשרה חודשים בין תמוז לניסן). ראו אז במוחש שיום הלידה מתקן ומכפר על יום המיתה.

יערות דבש סוף דרוש ג: המן שמח שמת בו משה ואָפס מגינם, והוא לא ידע שבז' באדר מת אבל תיכף נולד משה כי זרח השמש וכו' ותמיד לישראל עזר ומגן. ולכך נאמר נולד משה לאחר שאמר מת משה, להורות כי אחר מותו נולד משה אחר, עזר וקדוש משמים להיות לנו למגן כמשה רבינו ע"ה.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

¹⁰ (גם כלי התקשורת התפעלו, בצירוף אזהרת צניעות: https://www.youtube.com/watch?v=nkJOp_91rjo&feature=emb_logo .
(<https://xnet.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5524767,00.html>).